

לומר: **ערבי נחל, מבל מקום**. כלומר, מזה שנקטה תורה "ערבי" לשון רבים, משמע לרבות ערבי בעל והרים.

א-ת2 **אבא שאול אומר:** מה שאמר הכתוב "ערבי נחל" בלשון רבים, לא לרבות ערבי בעל והרים בא, אלא לומר לך: **שתים איכא, כלומר, שתי מצוות יש בערבה, אחת למצות לולב, ואחת למקדש**, שצויה הכתוב להקיף את המזבח בערבות [כמבואר להלן דף מה א].⁽⁸⁴⁾

מקשה הגמרא: **ורבנן דדרשי "ערבי" לרבות של בעל ושל הרים, האי דבעינן ערבה למקדש מנא להו?**

מתרצת הגמרא: **הלכתא גמירי להו**. [כלומר, הלכה למשה מסיני היא].

דאמר רבי אפי אמר רבי יוחנן: דין "עשר נטיעות", דהיינו, עשר נטיעות המפוזרות בשווה בתוך בית סאה שהוא חמישים אמה על חמישים אמה, שהמרחק בין נטיעה לנטיעה שווה בכולן, מותר לחרוש אותו בית סאה בערב שביעית עד ראש השנה.

ואף שמצוה מן התורה להוסיף בערב שביעית מחול על הקודש, וכמו שלמדו חכמים מן הפסוק "בחריש ובקציר תשבות", שמדובר בחריש של ערב שביעית הנכנס

לשביעית, שאסור לחרושו שלוש יום קודם השביעית, מכל מקום בנטיעות שאם לא יחרוש תחתיהם יבשו ויפסדו, נאמר למשה מסיני שמותר לחרוש תחתיהן עד ראש השנה.

ואם היו עשר נטיעות המפוזרות בשווה בכל הבית סאה, נאמר למשה מסיני שמותר לחרוש כל הבית סאה בשבילן, ולא רק תחתיהן, הואיל ויונקות מכל הבית סאה. אבל אם לא היו עשר אלא פחות, או שאינן מפוזרות בכל הבית סאה, חורש תחת כל אחת ואחת מהן כשיעור יניקתה לפי חשבון עשר לבית סאה. [זהו דין עשר נטיעות שנאמר למשה מסיני].

וכן דין הקפת המזבח בערבה, ודין ניסוך המים במקדש בחג הסוכות [המבואר להלן מח א], הלכות אלו כולן הלכה למשה מסיני.

תנו רבנן: ערבי נחל, הגדילות על הנחל, פרט לצפצפה הגדילה בין ההרים.

אמר רבי זירא: מאי קראה? כלומר, מנין למדת שצפצפה גרועה היא מן הערבה, שכה פשוט לך לדרוש את הפסוק למיעוטי ולא לריבויי, שהרי יכול אתה לדרוש "ערבי נחל" לשון רבים לרבות צפצפה, שאף היא כשרה למצות ערבה?⁽⁸⁵⁾

עיון היאך פירש כאן שיש מצות ערבה במקדש בהקפת המזבח?!

וכתב הכפות תמרים, שאין כוונת רש"י כאן להקפת המזבח על ידי הכהנים, אלא למה שהיו זוקפין מורביות של ערבה בצדי המזבח.

85. כן פירש רש"י, לפי שהוקשה לו: מהי קושית הגמרא מאי קרא, הרי צפצפה נתמעטה

הן לישנא קמא בגמרא. אבל למסקנת הגמרא שערבי נחל לאו דוקא, ואינו בא אלא ללמד על סימני הערבה, אפילו לכתחילה אין צריך להקפיד ליטול מערבות הגדילות על הנחל.

84. להלן מג ב נחלקו אמוראי, האם הקפת המזבח היא בערבה או בלולב, והר"ן שם כתב בשם רש"י שההקפה היא בלולב, ואם כן צריך

ואת קושית אביי שנו בשם רבי זירא.

וכך שנו: "קח על מים רבים צפצפה שמו", ומשמע לשון גריעותא. מתקיף לה רבי זירא: ודילמא פרושי קא מפרש, קח על מים רבים מאי ניהו, צפצפה. ומתרצת הגמרא כדלעיל: אם כן מאי שמו.

אמר רבי אבהו: אמר הקדוש ברוך הוא: אני אמרתי שיהו ישראל לפני כקח על מים רבים, ומאי ניהו ערבה, והן שמו עצמן כצפצפה שבהרים.

תנו רבנן: אי זהו ערבה ואיזהו צפצפה?

ערבה קנה [הענף] שלה ארוב, ועלה שלה משוך [מוארך], ופיה חודן של העלים חלק הוא, ואינו עשוי פגימות פגימות.

ואילו צפצפה, קנה שלה לבן, ועלה שלה עגול, ופיה דומה למגל שכולו פגימות.

ומקשה הגמרא: היאך אתה אומר שערבה פיה חלק, והא תניא שנינו בברייתא: ערבה הדומה למגל שפגימותיו נוטות כולן לאחד מן הצדדים, כשר. אבל הדומה למסר שפגימותיו הולכות לפנים ואינן נוטות לצד (86) — פסול. ומבואר, שערבה הדומה למגל כשרה, והיאך אתה אומר שזהו אחד

דכתיב [יתזקאל יז ה]: "קח על מים רבים צפצפה שמו". כוונת הכתוב שם לבא בתוכחה על צדקיהו, שנתנו ה' למלך על ירושלים והוא עבד למלך בבל, והיינו שאותו "שורש הנאחו בשדה זרע" הפך והיה לצפצפה, ומשמע שצפצפה לשון גריעותא הוא.

אמר ליה אביי: ודילמא פרושי קא מפרש, וכך היא כוונת הכתוב: קח על מים רבים — נתן הקדוש ברוך הוא שררה לצדקיהו ונתנו מלך על כל סביבותיו, ומאי ניהו, כלומר, ואיזו מלוכה חשובה היא — כצפצפה, ולפירוש זה צפצפה לשון חשיבות היא.

דוחה הגמרא: אם כן מאי האי דכתיב "שמו", הרי כבר אמר הכתוב שנתנו למלך, דכתיב: "קח על מים רבים"?

אמר רבי אבהו: אמר הקדוש ברוך הוא: אני אמרתי שיהו ישראל לפני כ"קח על מים רבים", ומאי ניהו — ערבה שגדלה על המים, והן [ישראל] שמו עצמן כצפצפה שבהרים.

איכא דמתני לה להאי קרא [הנאמר ביחזקאל] אמתניתא. כלומר, לא רבי זירא דרש את הפסוק לגריעותא, אלא ברייתא מפורשת היא שצפצפה לשון גריעותא היא,

שכוונת הכתוב לפסול צפצפה לגמרי, שמא לא אמרה תורה ערבי נחל אלא לכתחילה. אבל בדיעבד כל מיני הערבה כשרים.

86. כן פירש רש"י. אבל הרמב"ם פירש באופן אחר, שמסר פגימותיו גדולות, ואילו מגל פגימותיו קטנות.

מערכי נחל? ועל כן פירש, שכוונת הגמרא להקשות: מנין לך למעט צפצפה מן הפסוק "ערבי נחל", נילף להיפך, לרבות צפצפה שאף היא כשרה למצות ערבה. ובכפות תמרים הקשה, היאך סברה הגמרא לרבות צפצפה מן הפסוק הרי אינה ערבה?
ותירץ, שכוונת הגמרא בקושייתה היא, מנין

מסימני הצפצפה?!

אמר אביי: כי תניא ההיא, בחילפא גילא, שהוא אחד ממיני הערבה, ומין זה לבדו דומה למגל. אבל סתם ערבה פיה חלק. אמר אביי: שמע מינה מברייתא זו דהאי חילפא גילא כשר להושענא.

ומתמהינן: פשיטא שהיא כשרה שהרי ערבה היא? (87)

ומפרשת הגמרא: מהו דתימא: הואיל ואית ליה שם לווי, שאין קורין לה ערבה סתם אלא חילפא גילא, לא נתבשר, שאין זו הערבה האמורה בתורה, קא משמע לן.

ואימא הכי נמי, נפסול ערבה זו מטעם זה?

"ערבי נחל" אמר רחמנא, ומשמע, מכל מקום. כלומר, לרבות כל מיני הערבה ואפילו חילפא גילא.

אמר רב הסדא: הני תלת מיילי אשתני שמייחו [נשתנה שמש] מכי חרב בית המקדש:

חלפתא [צפצפה] נשתנה שמה לערבתא, ואילו ערבתא [ערבה רגילה], נתחלף שמה לחלפתא.

מאי נפקא מינה בשינוי השם זה? למצות לולב. שאותה הקרויה עתה ערבה פסולה למצות לולב, ואילו אותה הקרויה חלפתא כשרה.

וכן שיפורא שופר של איל שכפוף הוא, נקרא עתה חצוצרתא, ואילו חצוצרתא

שהיא פשוטה ואינה של איל קרויה עתה שיפורא.

מאי נפקא מינה? למצות תקיעת שופר של ראש השנה. שאותו שופר הקרוי שיפורא פסול לתקיעה.

וכן שולחן גדול ושולחן קטן, אחד מהם היה קרוי פתורא וחבירו פתורתא, ועתה נשתנה שם, וקורין לפתורתא פתורא, ולפתורא פתורתא.

למאי נפקא מינה?

לענין מקח וממכר. שאם סיכמו המוכר והלוקח על פתורתא, נותן לו כפי שהוא קרוי עתה.

אמר אביי: אף אני אומר דבר נוסף שנתחלף שמו: בי כפי מקום יש בכריסה של הבהמה והוא קרוי בית הכוסות, שהוא עשוי ככובע וככוס, ודופנו עבה כשתי דפנות, ובעבר היו רגילים לקרותו הובלילא, ואילו מה שאנו קורין עתה הובלילא שהוא ההמסס, היו רגילים לקרותו בי כפי.

למאי נפקא מינה?

למחט הנמצא בעובי בית הכוסות.

ששינוי במסכת חולין [דף נ ב]: מחט שנמצאת בעובי [כלומר, בדופן] בית הכוסות, אם היתה תחובה מצד אחד, דהיינו שהיתה תחובה בעובי אבל לא ניקב בית הכוסות נקב מפולש — כשר, כיון שסתום הוא. אבל אם ניקב נקב מפולש — הרי היא טריפה. וחילוק זה שייך רק בבית הכוסות

87. במהרש"א הקשה: היאך פשיטא לגמרא שהיא כשרה, הרי מסברא יש לומר שכל שאין

שדפנותיו עבים. אבל בהובלילא שדופנו דק כל נקב מטריפה.

אמר רבא בר יוסף: אף אני אומר דבר נוסף שנתחלף שמו: בבל נקראת עתה בורסיה, ואילו המקום שהיה קרוי בורסיה קרוי עתה בבל.

למאי נפקא מינה?

ב-ד2 **לגיטי נשים.**

דקיימא לן במסכת גיטין [ב א]: המביא גט מחוץ לארץ, צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. ואמרו בזה שם בגמרא שני טעמים: או משום שאין מצויין בארץ עדים לקיימו, ויש לחוש שמא יכפור בו הבעל, או משום שאין בקיאים בחוץ לארץ לכתוב את הגט לשמה כמבואר שם.

אולם המביא גט מארץ ישראל לחוץ לארץ אינו צריך לומר כן, משום דעולי רגלים מצויים להכיר חתימתו ולקיימו, ובארץ ישראל בקיאים לשמה.

ואמרו שם בגמרא [דף ו א], דבבל דינה כארץ ישראל לענין גיטין, לפי שהם תלמידי חכמים ובקיאים לכתוב את הגט לשמה, ובני

ישיבות מצויים לצאת משם ללמוד תורה בכל המקומות וממילא עדים מצויים לקיימו.

אבל בורסיה הוא מקום הסמוך לבבל, שאין שם בני תורה, ולכן המביא גט משם צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. ועתה נתחלף שם, ולכן, המביא גט מבבל צריך לומר בפני נכתב. אבל המביא גט מבורסיה דינו כמביא מארץ ישראל.

מתניתין:

רבי ישמעאל אומר: כך הוא מנין ארבעת המינים: **שלושה הדפים ושתי ערבות, לולב אחד ואתרוג אחד.**

ושלושת ההדסים כשרים **אפילו היו שנים מהם קטומים, ורק אחד אינו קטום.**

[ובגמרא הקשו, ממה נפשך: אם קטומים כשרים, מדוע צריך שיהיה אחד מהם שלם, ואם קטומים פסולים, מדוע לא צריך שיהיו כולם שלמים?]

רבי טרפון אומר: **אפילו היו שלשתן קטומים כשרים.** וטעמו, משום דסבר שאין דין הדר נוהג בהדס, (88) שכן בתורה נאמר

לעיכובא, וראה בכל זה בילקוט מפרשים.

88. כן פירש רש"י, שנקטם ראשו כשר משום שאין דין הדר נוהג בהדסים. אבל הרמב"ן במלחמות כתב, שהטעם הוא משום שעליו חופין את עצו ואין הקטימה ניכרת, וממילא לא נתמעט הדרו, וכן כתב הרא"ש בשם רבינו ישעיה.

הראשונים נתקשו, היאך יתיישבו הדברים עם מה ששינו במתניתין לעיל לב ב, שאם

לה את שלושת הסימנים שמנה התנא בערבה אינה כשרה ללולב!?

ותירץ השפת אמת, שאין הכי נמי, מה שהכשירו ערבה זו למרות שהיא דומה למגל חידוש גדול הוא, אלא שלא לזה נתכוון אב"י, שהרי חידוש זה מפורש בברייתא, אלא ידעה הגמרא שאב"י בא לפשוט בזה ספק אחר שהיה לו לגבי חילפא גילא, ועל זה אמרו שפשיטא הוא. אמנם יש מן הפוסקים שכתבו ששלושת הסימנים הם לעיכובא, ויש שכתבו ששנים מהם